

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
„УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ХІМІКО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”

ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОЛОГІЇ ФАХУ

Методичні вказівки до самостійної роботи з дисципліни
„Українська мова за професійним спрямуванням”
для студентів II–III курсу всіх спеціальностей

Дніпропетровськ ДВНЗ УДХТУ 2013

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
„УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ХІМІКО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”

ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОЛОГІЇ ФАХУ

Методичні вказівки до самостійної роботи з дисципліни
„Українська мова за професійним спрямуванням”
для студентів II–III курсу всіх спеціальностей

**Затверджено на засіданні
кафедри історії та
українознавства
Протокол №   від   2012 р.**

Дніпропетровськ ДВНЗ УДХТУ 2013

Особливості термінології фаху: методичні вказівки до самостійної роботи з дисципліни „Українська мова за професійним спрямуванням” для студентів II–III курсу всіх спеціальностей / упор. Л.М. Кулакевич. – Д. : ДВНЗ УДХТУ, 2013. – 28 с.

Укладач Л.М. Кулакевич, канд. філол. наук

Відповідальний за випуск Н. А. Ковальова, канд. іст. наук, доцент

Навчальне видання

Методичні вказівки до самостійної роботи з дисципліни „Українська мова за професійним спрямуванням” для студентів II–III курсу всіх спеціальностей
Особливості термінології фаху

Укладач Людмила Миколаївна Кулакевич

Редактор Л.М. Тонкошкур
Коректор

Підписано до друку . . . 2011. Формат 60x84 1/16. Папір ксерокс.
Друк ризограф. № 2. Ум. друк. арк. . Облік.-вид. арк. .

Тираж прим. Зам. № . Свідоцтво

ДВНЗ УДХТУ, 49005, м. Дніпропетровськ-5, просп. Гагаріна, 8.

Видавничо-поліграфічний комплекс Інкомцентру

ЗМІСТ

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФАХОВОГО МОВЛЕННЯ	7
Поняття про лексику і лексичний склад мови	7
Основні вимоги до терміна	10
Стандартизація термінів	11
Шляхи поповнення фахової термінології	13
Практичні завдання	14
ОСНОВНІ НОРМИ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ	14
Правопис голосних в іншомовних словах (правило „дев’ятки”)	15
Правопис українських та іншомовних префіксів	17
Вживання м’якого знака у фахових термінах	18
Вживання апострофа в українських і запозичених словах	19
Чергування голосних звуків	20
Чергування приголосних звуків	21
Спрощення у групах приголосних	21
Подвоєння приголосних в українських та іншомовних термінах	22
Подовження приголосних	23
Практичні завдання	23
НАПИСАННЯ СКЛАДНИХ СЛІВ-ТЕРМІНІВ	28
Слова, що пишуться через дефіс	28
Слова, що пишуться разом	29
Практичні завдання	30
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	30

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФАХОВОГО МОВЛЕННЯ

Поняття про лексику і лексичний склад мови

Лексика¹ кожної мови складається з повнозначних слів (іменників, прикметників, числівників, займенників, дієслів, прислівників) і службових (сполучників, прийменників, часток тощо). Словниковий склад сучасної української мови формувався протягом тривалого часу і складається з корінної і запозиченої лексики (іншомовних слів).

Корінна лексика – це і власне українські слова, й успадковані українською мовою з індоєвропейської мовної єдності, праслов'янської мови, і спільносхіднослов'янські слова (*м'ята, дар, мати, брат, сестра, око, дім, чоловік, дух, душа, губа, свідок, вікно, серце, ожина, пиво, пам'ять, киснути, розумний, правда, палець, племінник, гречка, тулуб, собака, кішка, жайворонок, сніг, мельник, зовсім, тепер, спасибі, подушка*).

Власне українська лексика – це слова, що виникли на українському мовному ґрунті в період формування і розвитку української мови і створюють її колорит (*вареник, борці, черевик, паляниця, горілка, мрія, надія, стрічка, суніця, хустка, громада, громадянин, галузь, питома вага, підручник, іспит, освіта, кисень, урядовець, власність, промисел, довкілля, держава*).

До запозичень належать слова з інших мов, що прийшли в українську мову разом з реаліями, які вони позначали. Найбільша кількість іншомовних слів – терміни греко-латинського походження з галузі науки, культури, мистецтва (грец. – *логіка, філософія, бібліотека, кедр, парус, ванна, кафедра, ксерокс, гігант, планета*; лат. – *ректор, декан, адміністрація, екзамен, прокурор*; з французької – *альянс, афіша, проспект, люстра, партер, департамент, бордюр*; з німецької – *бутерброд, вексель, курорт, маркірейдер, масштаб, шахта, фарш, штат*; з англійської – *парк, скутер, сленг, рекет, вокзал, кекс, мітинг, тунель, трест, конвеєр, бізнес, лідер, менеджер*).

Залежно від сфери використання всі слова і звороти української мови умовно можна поділити на дві групи:

1 Загальноживана лексика – це слова стилістично немарковані (нейтральні). Стилiстично нейтральна лексика є основою лексичного складу мови, вживається в усіх стилях і для неї не властиве забарвлення, оцінне чи експресивно-емоційне (*визначити, позика, висновок, вступити, говорити, достатній*).

---

¹Лексика (грец. *lexikos* – який стосується слова) – 1) сукупність слів будь-якої мови; 2) сукупність слів певної сфери людської діяльності.

Лексикологія – галузь мовознавства, присвячена вивченню лексики, процесам формування словникового складу мови. Лексикологія тісно пов'язана з *лексикографією* (теорія і практика складання різноманітних словників), *етимологією* (походження слів, зміни їх значень і звукового оформлення, генетичні зв'язки з іншими мовами), *семасіологією* (значення лексичних одиниць, зміна значень слова), *діалектологією* (вивчення територіальних діалектів, місцевих говірок), *фразеологією* (вивчення стійких словосполучень).

2 Лексика обмеженого використання (вузького стилістичного призначення) – це стилістично забарвлені слова, що мають обмежену сферу використання і чіткі ознаки належності до певного стилю. До лексики обмеженого вживання належать архаїзми, історизми, неологізми, розмовна, емоційно-експресивна, науково-термінологічна, офіційно-ділова, професійно-виробнича лексика.

Архаїзми – застарілі назви реалій, що існують і зараз (*гута, гуральня, гешефт, злато, аршин, татьба, адамант, глаголити, дщерь, хоругва, свічадо, світоч*). Іноді така лексика називається старослов'янізмами/давньослов'яніз-мами/церковно-слов'янізмами.

Історизми – назви, що в процесі історичного, суспільно-політичного, наукового розвитку відійшли в минуле разом з реаліями, які позначали (*оброк, подать, поручник (поручитель), смерд, лихвар, постолі, бортъ*). Зараз такі слова використовуються у працях з історії чи художніх творах на історичну тематику для створення колориту зображуваної епохи.

Неологізми – це нові слова, що тільки входять до словникового складу мовців і ще не зафіксовані у словниках, тому виникають проблеми з їх тлумаченням (*шипчандлер, фрилансер, мерчендайзинг, бейс-джампер, чопери*).

Розмовна (розмовно-просторічна, просторіччя) лексика – це ненормована лексика, що використовується в побутовому мовленні (*трастовик, продавчиня, відтягайло, телемило, скиглити, швендяти, чалапати, чвакати, гепнутись, верзти*).

Різновидами розмовної лексики є:

– **діалектизми** (від грец. „говірка, місцева мова”) – слова, що використовуються лише на певних територіях, наприклад, *бульба, мандибурка, бараболя* (картопля), *бусько, бузько, чорногуз* (лелека), *файно* (добре, гарно), *драглі* (холодець), *когут* (півень), *кобіта* (молода жінка), *тета* (тітка), *шумівка* (горілка), *рінь, шутер, гравій* (щебінь);

– **вulgаризми** – непристойні, як правило, брутальні слова (*горлати, валандатися, брехуха, стерво* тощо);

– **жаргонізми** – мова певного соціального прошарку чи групи людей (зłodіїв, студентів); **арго** – жаргон зłodіїв (*маляву накатати, здати ментам, відкинутися, обцак, поганяло, перо, замочити фраєра*); **сленг** – жаргон цілком пристойних соціальних груп: програмістів, системних адміністраторів, студентів, лікарів, менеджерів та ін. (*стенуха, лаба, практичка, методичка, заліковка, скинути есемесину, відбити дзвінок, чатитися, отримати аською, тачка, п'ятий пень*).

У науковому та офіційно-ділових стилях використання архаїзмів, історизмів, розмовно-просторічної лексики недопустиме, оскільки вона спричиняє смислову неоднозначність текстів, надає їм емоційної забарвленості.

У сфері наукової та професійно-виробничої діяльності використовується науково-термінологічна лексика.

Термін (лат. terminus – межа, кордон) – слово на позначення певного поняття з галузі науки, техніки, мистецтва.

Умовно всі терміни можна поділити на три групи:

– *загальноживані* або *загальнонаукові* терміни застосовуються в усіх галузях знань (*аксіома, теорія, методика, метод, розрахунок, аналіз, синтез*);

– *міжгалузеві* терміни використовуються в декількох суміжних галузях, наприклад, спільні терміни мають математика, фізика і механіка;

– *вузькоспеціалізовані* або *вузькогалузеві* терміни застосовуються в наукових працях певної галузі, наприклад, в економіці (*лізинг, дэбет, акцизний, інфляція, демпінгові ціни, депозитарій, векселедавець, фінансові інвестиції, акцептований, рента, дисконт*), у хімії (*алкен, алкін, бісмут², прекурсор, реторта, дистиляція, возгонка, гідроліз, очищення, залужений, крекінг, багатовалентний, осцилограф, монітросполуки*), у механіці (*резервуар, колектор, топкова камера, кільцева заготованка, гідравлічне очищення, флокен, поршневий палець, конденсатор, вкрут, втулка, квалітет точності, тяжкодеформований матеріал*).

Кожна галузь науки має свої терміни, а терміни однієї галузі утворюють її терміносистему.

Терміносистема – це опрацьована спеціалістами певної галузі та лінгвістами сукупність термінів, що адекватно й однозначно відображає систему понять цієї галузі.

Терміни стають нормативними після їх ухвалення на галузевих, термінологічних нарадах чи конференціях. Згодом вони кодифікуються³, фіксуються у вузькоспеціалізованих, енциклопедичних, довідкових, тлумачних, перекладних та інших словниках.

Термінологія – сукупність термінів, що утворилися і функціонують у певній галузі стихійно. Найчастіше це неологізми або (в українському випадку) репресовані слова, які повертаються до наукового обігу (*довкілля, енергоощадний, арсен, мапа*). З часом такі слова проходять кодифікацію і стандартизацію, стаючи частиною терміносистеми.

Для визначення нормативного терміна слід звертатися передусім до словників терміносистем (зазвичай вони мають форму стандартів). Якщо ж стандартів немає, то слід звернутися до термінологічних словників останніх років видання, надаючи перевагу тим словникам, що мають гриф Інституту мовознавства: галузева енциклопедія, галузевий словник, універсальна енциклопедія.

---

²Термін „бісмут” (назва елемента №83) походить від латинського „Bismuthum”, адже саме так назвав цей метал німецький металург Г. Багер, який вперше його добув у 1530 році, вивчив і описав. Оскільки всі латинські і грецькі терміни, що починаються із літери В, в, β, в українській і російській мовах передаються літерою і звуком „б”, то і назву хімічного елемента, і відповідної простої речовини – металу – слід писати і вимовляти як бісмут, а не „вісмут”.

³**Кодифікація** (лат. codificatio) – систематизація та об’єднання термінів за окремими галузями у словники, довідники, що орієнтують на правильне використання.

Своєрідними, властивими лише офіційно-діловому стилю термінами є **канцеляризми** – слова і словосполучення, що позбавляють текст, образності емоційності. Канцеляризми, як і терміни, також є однозначними, позбавленими емоційно-оцінного забарвлення, мають чітко визначену сферу використання (*в осінньо-зимовий період, вжити суворих заходів, ухвалити рішення, матеріальне заохочення*).

Номенклатура – сукупність назв конкретних об'єктів певної галузі науки, техніки, мистецтва тощо. Номенклатурними назвами можуть бути слова і словосполучення, що утворюють систему назв об'єктів галузі (відповідно є номенклатура математична, медична, економічна, хімічна, фізична, суспільно-політична тощо).

Номенклатурними назвами є серійні марки машин, виробів, споруд, речовин, наприклад, клею (КДС-2, АДМ-К, КЛ-1), клею-мастики (КН-2, КН-3, КФ,ДФК, „Синтелакс”, „Гумілак”, „Пермінід”, „Бустилат”), документів (ДСТУ 4163-2003, ГОСТ 4.228-83).

Від термінів і номенклатурних назв слід відрізняти професіоналізми.

Професіоналізми – слова, що теж позначають спеціальні поняття у сфері тієї чи іншої професії, однак на відміну від термінів є неузаконеними назвами і тому не фіксуються у словниках, довідниках (*пароперегрівач, економайзер, платіжка, завкаф, опромат*).

Професіоналізми, по суті, є сленговими словами. Значна їх частина є синонімами до вже наявних термінів і найчастіше виникають тоді, коли вид діяльності не має розвиненої термінології або термін є незручним для постійного використання в усному мовленні (*інфа, прога, комп, клави, сервак⁴, лаба, практичка, методичка, заліковка*). Професіоналізми у наукових текстах та документах є причиною неоднозначності тексту. Їх використання спричиняє смислову неоднозначність думок.

Основні вимоги до терміна

1 Термін повинен входити до певної терміносистеми і мати дефініцію⁵, яка чітко обмежує його значення.

2 Термін повинен бути лінгвістично нормативним (тобто відповідати лексичним, орфографічним, граматичним та іншим мовним нормам) і стилістично нейтральним (беземоційним).

3 Термін повинен мати мінімальну довжину, бути придатним і зручним для утворення похідних термінів. Так, з двох лінгвістично нормативних термінів *деформувальний і деформівний*, останній є коротшим, а, отже, і бажаним. З двох абсолютно однакових за значенням термінологічних словосполучень слід надавати перевагу тому, де менше слів: *завод з вироблення цегли* (незаконічно) – *цегельний завод*.

4 Термін повинен бути однозначним і не мати омонімів (принаймні в межах однієї терміносистеми, за її межами термін може мати зовсім інше

⁴Початково сервер (анг. service) – гравець, який уводив м'яч в ігру.

⁵**Дефініція** (лат. definitio – „визначення”) – логічне визначення поняття, установлення основного змісту поняття.

значення). Якщо загальноживані слова в основній своїй масі є багатозначними чи омонімами, то більшість термінів є однозначними, оскільки це зумовлено їх призначенням. Неточний термін спричиняє неоднозначність текстів. Саме тому науковці домовляються про терміни. Так, прикметник „сірий” у різних галузях набуває різних значень: *сіра людина* – непомітна людина, яка нічим не вирізняється серед маси; в економіці *сірий товар* – незаконно ввезений товар; *сіра прошивка* – програмне забезпечення, установлене незаконно; *сірий кардинал* – впливова людина, яка діє негласно.

5 Терміни не повинні мати синонімів (однак вони все ж є). У термінології синоніми називаються дублетами або термінологічними варіантами. Найчастіше це:

– власне українське слово + іншомовне (*зрошення – іригація, примірник – екземпляр, увезення товару – імпорт, оголошення – афіша, відновлення – реставрація, пересадка – трансплантація*);

– власне українське слово + російська калька (*енергоощадний – енергозберігаючий, число – номер, скринька – ящик – шухляда*);

– сучасне + репресивно вилучене (*сурма – стибій⁶, журнал – часопис, навколишнє середовище – довкілля, тираж – наклад, миш’як – арсен, копія – відбиток, фотографія – світлина*);

– два і більше запозичених слова (*діапозитив – слайд, плац – майдан – площа, супермаркет – – універсам – універмаг, баціла – бактерія, професія – фах*).

Для визначення нормативного терміна слід звертатися передусім до стандартів. Якщо ж стандартів немає, то слід звернутися до термінологічних словників останніх років видання, надаючи перевагу тим словникам, що мають гриф Інституту мовознавства: галузева енциклопедія, галузевий словник, універсальна енциклопедія.

Стандартизація термінів

Термін „стандарт” (від англ. standard – норма, зразок, мірило) вживається в широкому і вузькому значеннях.

У широкому значенні стандартом є певний зразок, еталон, модель, з якими зіставляються інші об’єкти.

У вузькому значенні стандартом є нормативно-технічний документ, яким встановлено комплекс норм, правил, вимог до об’єкта стандартизації.

---

⁶В українській мові „сурма” – музичний інструмент, мідний ріжок, трубу, горн. Ймовірно омонімічний термін „сурма” походить від турецького слова „сурме” – натирати, бо порошок SB2S3 в Азії використовувався для натирання брів і вій аби вони були чорними і блискучими. У російській мові терміном „сурьма” позначаються як хімічний елемент (сріблясто-білий крихкий метал), так і проста речовина.

Термін „стибій” (Stibium) латинського походження. В українській хімічній термінології елемент № 51 і його прості речовини мали назву „стібій”. Цікаво, що і в українських, і в російських наукових працях з хімії сполуки елемента № 51 є похідними від слова In Sb – стибід індію; SB H3 – стибін; мінерали елемента стибніт – SB2S3; стибіваніт – Sb2VO5.

Стандарти діють в усіх сферах людської діяльності і зазвичай переглядаються та перезатверджуються кожні п'ять-десять років.

Стандартизація – процес установлення і застосування стандартів, правил з метою упорядкування діяльності певної галузі на користь і за участю всіх зацікавлених сторін, зокрема для досягнення всезагальної оптимальної економії при дотриманні функціональних умов і вимог техніки безпеки. Об'єктами стандартизації є конкретна продукція, послуги, норми, вимоги, методи, терміни, позначення тощо, які мають перспективу багаторазового використання в науці, техніці, мистецтві, промисловості, охороні здоров'я та інших сферах.

Стандартизація термінології⁷ – вироблення термінів, унормування термінології в межах однієї країни (національний стандарт), або в межах кількох країн (міжнародний стандарт). Стандартизовані терміни є обов'язковими для використання в наукових, офіційно-ділових текстах.

Алгоритм укладання термінологічного стандарту:

1) вибрати з фахових періодичних видань, словників, підручників, та інших джерел усіх можливих термінів галузі;

2) систематизувати поняття певної галузі науки, техніки, мистецтва; поділити поняття за значенням на категорії (процеси, предмети, одиниці виміру тощо); розмежувати родові і видові поняття;

3) поділити вибрані терміни на загальнонаукові і вузькогалузеві (стандартизуються лише останні);

4) вибрати серед термінів-дублетів нормативний варіант (інші терміни також подаються, але з позначкою „нерекомендований”);

5) дібрати еквіваленти англійською, німецькою, французькою, російською мовами з відповідних міжнародних стандартів;

6) сформулювати українською мовою визначення (дефініції) поняття;

7) обов'язково віддати укладений стандарт на рецензування іншим фахівцям галузі і мовознавцям.

Готова стаття термінологічного стандарту має приблизно таку будову:

---

⁷Теоретичні основи стандартизації термінів було закладено в кінці XIX – на початку XX ст. німецьким науковцем В. Вюснером. На той час у зв'язку з інтенсивним науково-технічним розвитком нагальною стала потреба впорядкування термінології різних галузей, уточнення значення кожного терміна.

В історії українського термінознавства першим нормувальним термінологічним центром можна вважати Наукове товариство імені Т. Шевченка (кінець XIX – початок XX ст.), згодом ці функції перебрав на себе Інститут української наукової мови (20-30 роки XX ст.), але обидві ці структури не видавали стандартів у їх сучасному розумінні.

У СРСР над виробленням термінологічних стандартів працювали Комітет науково-технічної термінології (КНТТ), Комітет стандартизації мір і вимірних приладів та Всесоюзний науково-дослідний інститут інформації, класифікації та кодування. Всі державні галузеві стандарти, технічні умови (ТУ), навіть республіканські стандарти Держплану УРСР були видані російською мовою.

В Україні з 1992 року спільним наказом МОН України та Держстандарту було створено Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології. На сьогодні розроблено і затверджено понад 900 держстандартів (ДСТУ).

- 1) назва поняття українською мовою та еквіваленти англійською, французькою, німецькою і російською мовами;
- 2) скорочена форма терміна (якщо є);
- 3) небажаний термінологічний варіант (якщо є);
- 4) родове поняття;
- 5) видове поняття;
- 6) дефініція;
- 7) формула або схема (якщо є).

Укладаючи термінологічні стандарти, фахівці беруть на себе велику відповідальність і повинні пам'ятати, що стандартизуючи той чи інший термін, повинні спиратися не на власні уподобання і звичність, а на мовні норми, тенденції. Так, слід уникати дієприкметників з суф. -уч-, -юч-, ач-, -яч- (не *знеболюючий*, а *знеболювальний*, не *управляючі системи*, а *системи управління*).

Українська мова багата та розвинена і може однозначно передавати найскладніші терміни будь-якої галузі науки, тому не варто бездумно і легковажно переносити в українські тексти російські терміни-покручі, що спричиняють непорозуміння та нісенітницю.

Шляхи поповнення фахової термінології

Умовно терміни можна поділити на три категорії:

- 1) суто термінологічні слова (*кисень, мідь, газ, адсорбція, залужений, валентність*);
- 2) звичайні слова, що вживаються у значенні термінів (*вимивання, сорочка, шафа*);
- 3) терміни-словосполучення (*нуклеїнова кислота, бензольне кільце, оксид заліза, глауберова сіль*).

На сучасному етапі розвитку науки терміносистеми різних галузей найчастіше поповнюються такими шляхами:

1 Основоскладання (*високоенергетичний, температурозалежний, частото чутливий, тринітролуол, дихлоретан, багатовалентний*).

2 Метонімія і метафоризація (*термоізоляційна сорочка, кожух теплообмінника, автотранспортний парк, царська водка⁸, бензольне кільце, мурашина кислота*).

3 Запозичення твірної основи, префіксів, суфіксів (транслітерація) і творення похідних власними мовними засобами (*комп'ютер, -изація, -ний*). Терміни, утворені морфологічним способом, складають чи не найбільшу

---

⁸Термін „царська водка” поширився внаслідок спотворення під час перекладу. Середньовічні алхіміки позначали HNO₃ терміном „aqua forte” або ж „aqua valens” – вода міцна, а суміш концентрованих кислот – HNO₃ і HCl – „aqua regia” або ж „aqua Regis”, тобто „вода царська (королівська)”, оскільки розчиняла навіть „царя металів” – золото. Та з легкої руки Михайла Ломоносова „вода” змінилася на „водку” і відтоді терміносполучення „царська водка” поширилося в російській хімічній науці, а згодом і в українській, де з'явився ще один його варіант-покруч – „царська горілка”.

групу, причому в утворенні використовуються як власне українські префікси і суфікси, так і запозичені, зазвичай греко-латинського походження:

– префіксальний спосіб (*без-, між-, над-, під-, при-, об-, за-, пере-, пів-, про-, су-, а-, ан-, бі- епі-, ендо-, енто-, екзо-, екто-, лакто- пери-, пері-, мета-, полі-, оліго-*: *анабіоз, анаболізм, антивітамін, метагенез, метабіоз, олігосахариди, олігохети, антисептик, антигормон, антоліз, біполярний, бірадикальний, біфункціональний, лактобактерія, лактобацила*);

– суфіксальний спосіб (*-аза, -оза, -ість, -ість, -ість -изм, -ин, -а, ін-а, -ація, -ант, -ома*: *молочність, калорійність, мінливість, чутливість, еластичність, багатоядерність, насичення, знежирення, пастеризація, асиміляція, стерилізація, дисиміляція, адаптація, астигматизм, анаболізм, антагонізм, фруктоза, глюкоза, лактоза, амідаза, мальтаза, діастаза, ліаза, міома, фіброма*).

Найширше в хімічній, біологічній та фармакологічній терміносистемах представлена словотворча модель з суфіксом *-ин, (-ін)* (*гліцерин, керотин, аспірин, інсулін, кодеїн, коломін, нуклеїн, протеїн*), *-ид* (*сахариди, оксиди, поліаміди*).

Практичні завдання

1. Перекласти, користуючись словниками термінів різних галузей

а) термоусадочная етикетка, приведенная относительная, сопротивляемость подвулканизации, передаточный механизм, щелочной материал, пространственносшитые системы, предельная ошибка положения механизма, целенаправленный, микродефектность, микрошов, микрокалориметрия, макрорадикалы, диффузия, антиозонант, метастабильный, термостабилизаторы, трещинообразование, протовоутомители;

б) износостойкость, высокоэластичный, высокопрочный, многочисленный, взаиморастворимость, целесообразно, гелеобразование, солеобразование, массообменный процесс, температура стеклования, широкоугловое рассеяние, малоугловое рассеяние, шаровая мельница, комплексобразующее соединение, обжиг, смачиватель, сопротивление раздиру, матрица, микроструктура, противостаритель.

ОСНОВНІ НОРМИ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ

Графіка (грец. *graphike*, від *grapho* – пишу, креслю, малюю) – 1) розділ мовознавства, у якому визначається, якими буквами позначається той чи інший звук; 2) способи передачі звуків, накреслення букв, розділових знаків, апострофа, дефісу, лапок, знака наголосу, питання, інтервали між словами, шрифтові виділення (напівжирний, курсив, розрядка).

З графікою тісно пов'язана орфографія (грец. *orthographia*, від *orthos* – правильний і *grapho* – пишу) – встановлення правил передачі звукового мовлення на письмі (разом – через дефіс, велика – мала літера, правопис префіксів, суфіксів, окремих букв у префіксах, суфіксах, коренях).

В українській мові всі слова записуються переважно за трьома принципами української орфографії:

1) фонетичний принцип (слово записується українською графікою з максимальним наближенням до звучання, таким способом записуються приголосні, а також голосні а, о, у, я, ю у більшості випадків);

2) морфологічний принцип (записування префіксів, коренів, суфіксів відповідно до правил);

3) традиційний принцип (слово записується не за правилами, а з урахуванням давньої традиції).

Правопис голосних в іншомовних словах (правило „дев’ятки”)

Значну частину наукових термінів становлять слова іншомовного походження. Такі слова записуються з максимальним наближенням до звучання в мові-оригіналі, причому приголосні звуки, а також голосні а, о, у, я, ю (принаймні в більшості випадків) записуються за фонетичним принципом. Особливу увагу слід звернути на правопис голосних И, І, Ї, Е, Є, випадки подвоєння приголосних в іншомовних термінах, а також вживання апострофа та м’якого знака (детальніше матеріал подано в українському правописі [12, с.98-104]; додатково див. словники [6; 10; 11]).

Правопис И, І, Ї. Основоположним у написанні запозичених слів є правило „дев’ятки”: у словах іншомовного походження після дев’яти приголосних *д, т, з, с, ц, ч, ш, ж, р* перед наступним приголосним пишеться літера *И* (*дилер, дисконт, диджитайзер, холдинг, кейтеринг, транзит, тригер, шифон, тираж*). Але якщо наступним у слові є будь-який голосний чи *Й*, то правило дев’ятки не спрацьовує і потрібно писати літеру *і*: *діод, тріод, цезій, пріоритет, ажіотаж, Тиціан, операція, опціон, комерція*. За правилом „дев’ятки” записуються майже всі терміни з галузі науки і техніки.

При написанні іншомовних власних назв слід зважати на те, що серед них є багато винятків, тому краще звертатися до словників і довідників. Наприклад, не за правилом, а за традицією записуються такі назви як *Сідней, Сінгапур, Сімферополь, Торрічеллі, Міссісіпі, Гельсінкі* (додатково див. статтю В. Русанівського [5, с.103-124]).

У багатьох словах літера *И* пишеться за традиційним принципом після приголосних, що не належать до „дев’ятки”. Зазвичай це давно запозичені слова, які сприймаються як власне українські (*бромистий, Китай, Єгипет, Вавилон, імбир, кипарис, спирт, лимон, графин, кинджал, кизил, киргиз, гиря, митра, митрополит, вимпел*).

Літера *Ї* пишеться в іншомовних термінах після голосних, приголосного *Й*, апострофа та м’якого знака (*боїнг, мозаїка, корпорації, кондуктний, Гімалаї, де Віньї, у Падуї, Болоньї*). Але на межі частин складного слова, де перша частина закінчується голосним, а також після префікса, що закінчується на голосний, завжди зберігається *і*, яка є початковою в корені (*зімпровізований – імпровізований, малоінтенсивний – інтенсивний, неіоногенні – іоногенні, неінстальований – інстальований,*

неіндиферентний – індиферентний поінформувати – інформація, реінфекція – інфекція).

У решті випадків пишеться тільки літера І, а саме:

1) на початку слів (*ідея, інгібітор, інкрустація, індустрія, інвестор, інституція, інтелігентність⁹, інструкція, інкасатор, інтерфейс, індикатор*);

2) після будь-якої приголосної перед наступними голосними та Й (*діалог, радій, облігація, калькуляція, опція, продукція*);

3) після приголосних, що не входять до правила „дев`ятки”, а саме: б, п, в, м, ф, г, к, х, л, н (*гіпóтеза, дебітор, капітал, кінетика, контролінг, ліміт, неліквідний, мінімум, філія, фіскал, фінансовий, хімія*);

4) у кінці невідмінюваних слів (*альпарі, делівері (ордер), таксі, лічі, мюслі, жалюзі*);

5) після префікса дез- (*дезінфекція, дезінформація, дезінтеграція, бо інфекція, інформація, інтеграція*).

Правопис Е, Є. Літера Є в іншомовних термінах пишеться в таких випадках:

1) після голосних е, і, приголосного й (*реєстр, бієнале, декадієн, реципієнт, клієнт, гуайєн, фойє, але є виняток – рієлтор*);

2) після апострофа та м'якого знака (*кар'єра, н'єзокварцовий, конс'єрж, круп'є, куртьє, суб'єкт, інтер'єр, порт'єра, сомельє, Готьє, досьє, ательє*);

3) за традицією на початку деяких давно запозичених слів, однак таких слів небагато, у діловому стилі вони майже не трапляються (*Європа, європейський, євро, єгер, Єгипет, єгиптолог, єпископ, єретик, Євангеліє, Єва, єзуїт, єнот*)¹⁰.

Літера Е в іншомовних словах пишеться в таких випадках:

1) на початку запозичених слів, що використовуються в галузі науки, техніки, мистецтва (*експорт, емітент, емісар, еквівалент, експерт, ефект, електрон, складноетерний*);

2) після приголосних крім Й (*резерв, дебет, релевантний, рента, менеджер, декада, мегамаркет, леверідж, цезезит, претендент, вексель, референт*);

3) після голосних а, о, у (*інтерв'юер, ремюер, октаєдр, тетраєдр, аеробний, проект, силует, поезія, дуель, Рафаель, але траєкторія*);

---

⁹ Інтелігентність [лат. *intelligens* – розумний] – розумова розвиненість, підготовленість до розуміння теоретичних питань, до засвоєння наукових знань, інтелектуальність; культурність.

¹⁰ У 20-30 роках ХХ ст., коли відбувалося становлення українського правопису, Микола Хвильовий пропонував записувати всі іншомовні слова за правилами і сам у своїх статтях писав *Європа, європейський*. в Україні це не набуло поширення, але збереглося в українській діаспорній мові. Останнім часом на деяких каналах телебачення і радіо послуговуються саме варіантами *Європа, європейський, Ева*, а також *етер* (ефір), *Атени* (Афіни), та оскільки в українському правописі такі варіанти не пропонуються, то в науковому і діловому стилях їх краще уникати.

4) у кінці невідмінюваних слів (*а-форфе, бізе, кафе, макраме, турне, Гете, Моне, Мане*).

Правопис У, Ю. При записуванні слів, запозичених з французької мови, слід розрізняти вживання у і ю. При м'якій чи пом'якшеній вимові вживається ю (*люкс, бюджет, бюлетень, мюслі, крюшон*), але після шиплячих та ф пишеться у (*журі, брошура, парфуми, фумігатор, фунікулер, хоча і фюзеляж, фюрер*).

Правопис українських та іншомовних префіксів

Найчастіше нові терміни в різних галузях науки, техніки, мистецтва утворюються шляхом додавання префіксів до вже наявних коренів. Записуючи такі слова, слід враховувати особливості правопису префіксів залежно від наступного голосного чи приголосного або потрібного значення.

1 Префікс **с-** в українських словах та іншомовних термінах вживається перед глухими приголосними к, п, т, ф, х: *скоригований, сксерокопіювати, сплатити, спланувати, стверджувати, сфальсифікувати, схилити*. Перед рештою приголосних вживається префікс **з-**: *згенерований, зв'язати, змодифікований, зчистити, зшивати, змонтований*. Якщо корінь слова розпочинається зі збігу приголосних, то тоді вживається префікс **зі-**: *зірвати, зіпхнути, зібгати, зігнути, зізнатися, зімкнути, зіпсуватися, зіставити, зіткнення* тощо.

2 У префіксах **роз-, без-, воз-, через-, від-, над-, під-, перед-, пред-** тощо завжди зберігається кінцевий дзвінкий приголосний незалежно від наступного голосного чи приголосного (*розтиражувати, розтягнути, розгляд, розхитати, безоплатний, безприбутковий, безкорисливий, відкриття, надприбутковий, підтримка, передплата, передчасний, понадплановий, представник*).

3 Слід розрізняти префікси **прі-, пре-, при-**.

В українських словах префікс **прі-** вживається тільки в словах *прізвисько, прізвище, прірва*.

Префікс **пре-** вживається для вираження найвищого ступеня ознаки (коли можна замінити на слово *дуже*): *прекрасний – дуже красивий, презавзятий – дуже завзятий, прекрасно – дуже добре*.

У решті випадків вживається префікс **при-**, а саме:

– у дієсловах, що означають наближення, приєднання, частковість дії, результат дії тощо, а також у похідних від них словах (*прибувати, прикрутити, приборкати, пришвидшити, прибуття, прибулий, притулок, прибраний*);

– в іменниках та прикметниках, утворених від поєднання іменників із прийменниками: *прибережний, прикордонний*.

У словах іншомовного походження **пре-, при-, прі-** є не префіксом, а частиною кореня, тому їх написання потрібно тільки запам'ятовувати: *преамбула, президент, препарат, прима, пріфікс*.

В іншомовних префіксах (вони ще називаються частками) **анти-, деци-, три-** завжди зберігається літера **-и** незалежно від наступної голосної чи

приголосної (*антиінфляційний, антиаритмічний, децидуальний, дециампер, триізобутирол, трийодобензол*).

У префіксі **квазі-** зі значенням „несправжній”, „умовний” завжди зберігається кінцева *-і*: *квазівисловлювання, квазівипромінювання, квазіоптика, квазіреорганізація*.

Слід розрізняти значення іншомовних префіксів **де-** (**дез-**), **дис-**, **ди-**.

Префікси **де-** (**дез-**) використовуються для передачі значення руйнування, знищення, скасування дії: *девальвація, деструкція, деіонізація, декомпенсація, дефляція, деградація*.

Префікс **дис-** має значення порушення, розладу: *дисгармонія, дискомфорт, дисфункція, дискваліфікація*.

Префікси **ди-** (зі значенням двічі), **окси-**, **пери-** вживаються перед наступним приголосним: *дипольний, дипропілртуть, диморфний, оксидація, оксистирол, перикислота, периферія, перифраз, перископ, перитоніт, перицикл*. Але перед наступними голосними вживаються префікси **ді-**, **оксі-**, **пері-**: *діоксан, діоксид, діамол, діацетилен, оксіізобутират, періаденіт, періодонтит*.

Не слід плутати іншомовну частку **пери-** (**пері-**) та український префікс **пере-**, який вживається у словах для передачі значення:

– подолання, переміщення (*переїхати, перетнути, переплисти, переслати*);

– повторності дії (*переписати, перезатвердити, перевидати, переіндексувати*);

– надмірності дії (*переплатити, перетримати, пересолити*).

Додатково див. статтю О. Безпояска [1, с. 28-32], український правопис [12], словники [10; 11].

Вживання м'якого знака у фахових термінах

М'який знак пишеться:

1 У корені чи суфіксі українських чи іншомовних слів тільки після семи приголосних *д, т, з, с, ц, л, н* для передачі їх м'якості, чи роздільної вимови після них (*пільговий, важіль, різьба, зблизька, сталь, спіраль, кількість, базальт, нуль, мідь, сміттєспалювальний, сомельє, девальвація, стерильний, дельта, едельвейс, альянс, таньга, ательє, дюраль, емаль, смальта*).

2 Завжди в суфіксах *-цьк-, зьк, -ськ-, -ець, -єць, -ель* (*косинець, обліковець, свинець, науковець, підприємець, європєць, виконавець, воронезький, празький, споживацький, кременецький, управитель*).

3 Після *-л-* перед наступними м'якими приголосними (*тернопільський, маріупольський, уральський, ізмаїльський, кількість, сільський, хорольський*).

4 Після м'яких приголосних перед *о* (*кольоровий, льоночесальний, льодорізальний, чотирьох, Корольов, нульовий, дорожнього*).

5 У родовому відмінку множини іменників жіночого роду м'якої групи і відміни та іменників середнього роду II відміни на *-ння, -це* (*матриць, друкарень, сподівань, рішень, фарбувань, осердь, кілець*).

б У формах дієслова дійсного та наказового способу (*змагаються, констатуються, досліджується, світить, носить, кинь, стань*).

М'який знак ніколи не вживається:

1 Після губних приголосних б, п, в, м, ф, шиплячих ж, ч, ш, щ, а також після г, к, х, р (*гуаш, глазур, гіркий, ретушер, суміш, піч, Ігор, ніч, подорож*). Роздільна вимова після зазначених приголосних передається апострофом (*ф'ючерсний, комп'ютер, інтерв'ю, Руж'є, бар'єр, Рейк'явік, кеш'ю¹¹*). Записуючи іншомовні терміни з голосними я, ю, слід орієнтуватися передусім на фонетичний принцип, бо ці голосні можуть означати один звук і позначати пом'якшений приголосний (*бюро, нюанс, маляр, дягель, дюралевий, дюйм*).

2 Після ц в словах іншомовного походження (*шприц, кварц, паяц, Лоренц, шкіц, палац, герц, Суец*).

3 Після н перед ж, ч, ш, щ та перед суфіксами -ство, -ськ-, -цьк-, зьк- (*менший, тонший, уманський, товариство, коростенський*).

4 У таких складних словах як кон'юнктура, кон'юнктивіт, ад'ютант, ад'ективація, пан'європейський, ін'єкція, фельд'єгер, бо вони записуються за іншим правилом – апостроф на межі префікса і кореня.

У деяких випадках м'який знак може бути розрізнявачем значення слова, наприклад: *герц* (одиниця виміру частоти) – *герць* (двобій, поєдинок), *ост* (схід) – *ость* (остючина; хребет), *син* (дитина чоловічої статі) – *синь* (від прикметника „синій”), *гривен* (старовинних металевих прикрас) – *гривень* (грошових одиниць), *камін* (відкрита кімнатна пічка) – *камінь* (каменюка), *борт* (бокова стінка судна) – *борть* (вулик, зроблений з видовбаної колоди) (додатково див. „Пароніми”, с.29 цього посібника).

Детальніше матеріал подано в правописі [12**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с.17-18]

Вживання апострофа в українських і запозичених словах

В українській мові роздільна вимова після твердого приголосного перед наступними я, ю, є, ї позначається апострофом ['].

Апостроф пишеться:

1 Після губних б, п, в, м, ф перед я, ю, є, ї (*В'ячеслав, олов'яний, дев'ять, зап'ястя, в'язкість, ланцюгов'язальний, луб'яний, м'ясний, м'яти, кип'ятити, крем'яний, Застав'я, Залав'я, Остап'є*). Коли перед б, п, в, м, ф у корені слова стоїть будь-який приголосний, апостроф не вживається (*морквяний, т'ямний, різьбяр, мавпячий, святковий, духмяніти, цвях*). Якщо ж попередній приголосний є частиною не кореня, а префікса чи попереднього кореня, або якщо це приголосний р, то тоді апостроф ставиться: *відв'язати, зв'язок* (бо *в'язати*), *верф'ю, верб'яний, торф'яник, черв'ячний*.

2 При роздільній вимові після приголосного р у кінці складу (*кіновар'ю, пір'я, пір'їна, забур'янений, подвір'я, сузір'я, міжгір'я, глазур'ю, матір'ю*). Але якщо р вимовляється пом'якшено, то апостроф не ставиться

¹¹Кеш'ю – різновид горіхів.

(рядовий, зварювальник, різальник, рятувальний, випрямляч, розкрійник, шкіряний, буряк).

3 Після літери к в імені Лук'ян і похідних від нього (Лук'яненко, Лук'янчук, Лук'янов, Лук'янович, Лук'янівна, Лук'янівка).

4 У складних і складноскорочених словах на межі частин слова чи після префіксів, що закінчуються на будь-який твердий приголосний, перед наступними голосними я, ю, є, ї (без'ядерний, без'якірний, без'язикий, від'ємний, з'являтися, з'єднаний, з'їхати, з'ясувати, об'їжджувач, перед'ювілейний, напів'яскравий, пред'явити, дит'ясла, Мін'юст).

Детальніше матеріал подано в правописі [12, с.8]

Чергування голосних звуків

1 В українській мові при словозміні і словотворенні відбуваються чергування звуків о, е з і. Як правило, у відкритому складі бувають голосні о, е, а в закритому складі – і (заборгованості – заборгованість, доходу – дохід, вартості – вартість, кореня – корінь, збору – збір, виробу – виріб, діяльності – діяльність, стояти – постійний, Кракова – Краків, узвозу – узвіз, потреба – потрібний).

Чергування о, е з і не відбувається в таких випадках:

а) у буквосполученнях -оро-, -оло-, -ере-, -еле- (порох, волосся, холод, берег, шелест, середина, лепет, молот), хоча є і винятки: борода – борідка, болото – боліт, мороз – мерзнути, дорога – доріг;

б) у буквосполученнях -ор-, -ер-, -ов- перед наступним приголосним (сорт, торба, шерсть, шовк, борт, горб);

в) у прізвищах та інших власних назвах на -ов, -ев, -єв і словах, утворених від них (Неподкупний, Подгорний, Конєв, Котов, Довлатов, Петровський).

2 При словозміні і словотворенні голосні **о, е** можуть випадати чи з'являтися в коренях чи суфіксах. Таке чергування називається ще чергуванням з нулем звука (виручка – виручок, ставка – ставок, ринок – ринку, дно – дена – бездонний, відсоток – відсотка, прибуток – прибутку). Аналогічні чергування є характерними і для російської мови (рос. рынок – рынка, выручка – выручек, ставка – ставок, установка – установок). У деяких словах в українській мові, порівняно з російською мовою, таке чергування не відбувається (рот – рота, мох – моху, лев – лева).

Чергування о, е з нулем звука властиве також і деяким давно запозиченим словам (тигель – тигля, поршень – поршня, папка – папок, цукру – цукор), однак у більшості випадків воно не відбувається (скутер – скутера, тест – тесту, торт – торта, брелок – брелока, бюлетень – бюлетеня).

3 Поширеним є також чергування о з е після шиплячих: чотири – четвертий, пшоняний – пшеничний, шести – шостий, чернетка – чорний.

Але в деяких випадках зміна о, е на і, чи о на е призводить до зміни значення слова: чорниця (ягода) – черниця (монахиня), сіль (речовина) – соль (нота).

Детальніше матеріал подано в правописі [12, с.9].

Чергування приголосних звуків

Під час утворення нових слів та при утворенні форм давального, місцевого, кличного відмінків відбуваються послідовні зміни звуків г, к, х таким чином:

г – ж – з (*книга – книжка – у книзі, вага – важкий – вазі*);

к – ч – ц (*іпотека – іпотечний – іпотеці, позика – позичати – позиці*);

х – ш – с (*порох – порошок – у поросі, горох – горошок – у горосі*).

Такі чергування послідовно відбуваються не в усіх словах, наприклад: *кликати – відкличний, слух – слушний*.

Чергування приголосних спостерігається і при утворенні особових форм дієслів теперішнього або майбутнього часу, дієприкметників і віддієслівних іменників, наприклад: г – ж (*бігти – біжу*), к – ч (*текти – течу, скакати – скачу*), с – ш (*писати – пишу*), ст – щ (*чистити – чищу, свистіти – свищу*), ск – щ (*плескати – плещу*), т – ч (*світити – свічу, котити – кочу*), д – дж (*водити – воджу*), зд – ждж (*їздити – проїжджий*).

Чергування приголосних відбувається і при утворенні прикметників за допомогою суфіксів -ськ-, -ство:

Г, Ж, з + -ськ-, -ство = -зьк-, -зтво (*Збараж – збараський, убогий – убозтво*);

К, Ч, Ц + -ськ-, -ство = -цьк-, -цтво (*керівник – керівництво, Гадяч – гадяцький*);

Х, Ш, С + -ськ-, -ство = -ськ-, -ство (*Волноваха – волноваський, товариш – товариство*).

В іншомовних словах у більшості випадків також відбуваються подібні чергування, однак є і винятки: *ла-маниський, нью-йоркський, іракський, нівхський, казахський*.

Чергування приголосних відбувається також при утворенні ступенів порівняння прикметників, при цьому спостерігається певна закономірність:

Г, З, Ж → ЖЧ (*дорогий – дорожчий, близький – ближчий, важкий – важчий*);

С, СТ → Щ (*високий – вищий, товстий – товщий*).

Детальніше матеріал подано в правописі [12, с.19-20].

Спрощення у групах приголосних

При словотворенні в новому слові може поєднуватися кілька приголосних звуків підряд, що не завжди буває зручним для вимови, тому один, іноді два найважчих для вимови звуки можуть випадати. Це випадіння має назву спрощення і якщо в російській мові воно відбувається тільки в усному мовленні, то в українській мові воно відбувається у вимові і фіксується на письмі. Явище спрощення в українській мові спостерігається в таких групах приголосних:

стн – сн (*чистити – очисний, містити – вмисний*)

стл – сл (*користь – корисливий*)

зДН – зН (*їздити – роз'їзний*)

жДН – жН (*тиждень – щотижня*)

скН – сН (*відтиск – тиснути, блиск – блиснути*)

слН – сН (*мислити – навмисний*)

зкН – зН (*бризки – бризнути*)

ВИНЯТКИ: *кістлявий, хвастливий, випускний, шорсткувальник, пропускний, шістнадцять, шістдесят, пестливий, зап'ястний, жерсть, хворостняк, тоскно, верескнути.*

У словах іншомовного походження спрощення відбувається тільки у вимові, а на письмі всі приголосні зберігаються (*контрастний, банкрутство, баластний, овердрафт, компостний, агентство, яхтсмен, ресконтро, шоопсплав, зумпфовий, екструдер, мікструдер*).

Детальніше матеріал подано в правописі [12, с.21].

Подвоєння приголосних в українських та іншомовних термінах

Явище подвоєння приголосних властиве всім мовам світу. При записуванні більшості загальних назв іншомовного походження українською мовою подвоєння не зберігається (*атестат, децесіонізм, саміт, хостес, нетинг, кристал, полета, мантиса, процес, тунель, ала прима¹², бароко, лібрето¹³*). В українській мові, як і в решті мов, подвоєння приголосних відбувається в таких випадках:

1 В іншомовних власних назвах (*Інна, Алла, Емма, Ніцца, Дакка, Мекка*) та в похідних від них (при записуванні таких слів потрібна певна ерудиція: *андоррський – бо Андорра, оттавський – бо Оттава, одісея – бо Одісей¹⁴, руссоїзм – бо Руссо, голландський – бо Голландія, марокканський – бо Марокко, Геннадійович, Геннадіївна – бо Геннадій*).

2 В іншомовних термінах-винятках, які слід тільки запам'ятовувати: *тонна, ванна, панна, манна, нетто, брутто, вілла, мокко* (сорт кави), *тратта* (переказний вексель), *ретратта* (зворотній переказний вексель), *панно* (живопис на стіні), *пенні, аннали* (літописи), *мотто* (девіз, епіграф), *а секко¹⁵*.

3 На межі частин складного слова:

– префікса і кореня (*беззаперечний, беззнаковий, віддати, наддалекий, переддипломний, піввідділу, піддон, переддекретний, роззосередити, співвласник, оббивальник трансибірський, ірраціональний, контрреволюція, сюрреалізм, арккосинус, арккотангенс*);

¹²Ала прима (іт. alla prima, рос. алла прима) – техніка олійного малярства, коли малюнок виконується за один сеанс до висихання фарб.

¹³Лібрето – сюжет балету чи опери.

¹⁴Одісей – герой давньогрецького епосу, відомий своїми численними пригодами, коли, повертаючись додому після Троянської війни, він десять років блукав світом; одісея – тривалі мандри, блукання, пригоди.

¹⁵Італ. a secco – по сухому: різновид стінного живопису; на відміну від фрески (італ. fresco – свіжий, сирий: малюнок наноситься водяними фарбами на сиру штукатурку) виконується на висохлій штукатурці фарбами на основі рослинного яєчного клею.

- кореня і суфікса (*купонний, чинний, оцінний, турбінний, вагонний, фасонний, електронний, протонний, нейтронни, протонний*);
- основ (*бутиллітій, кротиллактон, аерофотограмметрія, амперовольтомметр, омметр*);
- двох частин складноскороченого слова (*специіна, диппредставництво, спорттовари*).

4 У наголошених суфіксах -анн-, енн- зі значенням неможливості дії (*нездоланий (взагалі) – нездоланий (поки що), нездійснений – нездійснений*).

Не відбувається подвоєння:

1) у дієприкметниках (*даний, заборгований, сплачений, установлений, проведений, виявлений, наведений, отриманий, підписаний*);

2) у відносних прикметниках з суфіксами -ан-, -ян-, -ен-, -ін- (*гречаний, зміїний, дерев'яний, олов'яний, горілчаний, шкіряний*).

У деяких випадках подвоєння визначає значення слова, наприклад: *гамма* (літера грецького алфавіту, звідси і термін у фізиці – *гамма-промені*) – *гама* (термін у мистецтві – *вивчати гама* на піаніно, *кольорова гама*); *білль* (англійський закон) – *біль* (боліти); *мірра* (запашна смола) – *міра* (міряти).

Детальніше матеріал подано в правописі [12, с.21-22].

Подовження приголосних

В українській мові приголосні д, т, з, с, л, н, ж, ш, ц, ч, подовжуються між голосними в таких випадках:

1 Перед я, ю, є, і в усіх відмінках іменників середнього роду II відміни, що закінчуються на -я (окрім родового відмінка множини), деяких іменників чоловічого та жіночого роду і відміни (*безробіття, кешування, відрахування, упродовження, твердження, дослідження, збереження, коливання, контролювання, списання, знаряддя, суддя, стаття, півріччя, сподівання, Залужжя, Заболоття*).

2 Перед ю в орудному відмінку іменників жіночого роду однини III відміни (*карамеллю, сіллю, деталлю, міддю, річчю, моделлю, сумішшю, діагоналлю, стіттю*). Подовження не відбувається, якщо перед приголосними д, т, з, с, л, н, ж, ш, ц, ч, є ще один приголосний – тоді у слові буде три приголосних, а це немілозвучно (*молодістю, вартістю, честю, кількістю, жерстю, Керчю, тертя, щастя*).

3 Перед є, ю у формах теперішнього часу дієслова лити, литися: *лє, ллю, ллєш, ллють, ллєте*.

Детальніше матеріал подано в правописі [12, с.21-22].

Практичні завдання

1 *Записати подані слова українською мовою, з'ясувати, за якими правилами вони пишуться*

а) *деликатный, визит, бизнес, спецификация, циклон, библиография, конфигурация, рейтинг, аукцион, інфляція, профілактика, ситуація, автоматизація, інтенсифікація, депозитарій, симпозиум, дивиденд, консилиум, критерій, юрисдикція, сингл*;

б) мантисса, компенсація, генератор, лизинг, стерилізація, субсидія, індикатор, нотаріус, облигація, поліс, ліцензія, динаміка, ліміт, тарифікація, сертифікат, оригінал, субсидія, рекламація, статистика, ескиз, термометр, конвейер, фойє;

в) виртуальний, симбіоз, інверсія, гібрид, утилітарний, поливітамін, брифінг, силікат, соффіт, холдінг, ротація, стиплер, брошура, аксіома, реостат, іпотека, проектування, градієнт, гідроліз, претендент;

г) президент, депозит, сертифікат, депонент, імпульс, конгруентний, специфікація, стикувати, траєкторія, інженер, ультиматум, клієнт, рефлексор, євро, ескалатор, реєстр, прецедент, симптом, ажіотаж, консорціум, коефіцієнт.

2 У поданих словах вставити пропущені букви

Пр...бічник, пр...дставник, пр...більшити, пр...буток, пр...гнічення, пр...їзд, пр...йом, п...р...дплата, п...р...обрання, п...р...пис, п...р...тинати, пр...зупинити, пр...меншити, пр...ймальня, пр...значення, пр...клад, пр...ладдя, пр...сутній, пр...курсор.

3 Переписати слова, вставляючи замість крапок пропущені букви, пояснити правопис

а) бе...товарний, бе... коштовний, ро...дрібний, бе...цінний, ро...пилювати, ро...тлумачити, ві...кинений, ро...саджувати, ві...правлений, ро...секретити, мі...клітинний, бе...цільний, ...чеплений, ...мивання, ...млїти;

б) мі...парламентський, бе...процентний, ро...шифрувати, ро...брати, ро...рвати, бе...аварійний, ро...писаний, пі...тримати, бе...оплатний, пі...крутити, ...пробувати, ...грати, бе...помилковий, ...простувати, ...тліти, бе...формний, бе...цінний, ...хопити.

4 Поставити, де потрібно, м'який знак

а) токар...с...кий, річ..., в...яз...кість, сут...ність, сут..., мід..., мід...ний, йдет...ся, здебіл...шого, піл...говий, різ...бяр, зблиз...ка, секретар..., Любов..., шіст...надцят..., вісім..., мід...вмісний, маріупол...с...кий, тр...ох, молод..., токар..., кіл...кіст..., урал...с...кий, стал..., мід..., закупівел...ний, нул..., ізмаїл...с...кий, науковец..., шприц..., герц..., шіст...сот, Ігор..., подал...ший, Уман...щина;

б) Натал...чин, стіл...ці, ін...ший, мен...ший, казан...с...кий, гуцул...с...кий, перевір...те, ковал...с...кий, уман...с...кий, Хар...ків, гідніс...т..., змагаєш...ся, шіст...десят..., п'ят...сот, пишеш..., поділ...с...кий, близ...кіст..., Казан..., оболон...ці, гір...с...кий, майбут...ній, чотир...ох, пот...мяніти, говорит..., ковз...кий, змен...шити.

5 Поставити, де потрібно, апостроф

а) пред...явити, під...йом, Мар...янівка, з...явитися, обов...язок, Лук...ян, дев...ять, з...являтися, взаємопов...язаний, без...ядерний, від...ємний, зв...язок,

з...їзд, св...ятковий, В...ячеслав, з...їхати, цв...ях, тьм...яний, п...ятниця, м...ясний, слов...янський, від...їжджати;

б) Лук...янець, В...ячеславівна, з...орієнтуватися, зав...язка, сурм...яний, Придніпров...я, кип...ятильник, м...ята, Підмосков...я, львів...янин, підв...ялений, пів...ящика, дит...ясла, перед...ювілейний, з...єднаний, міжгір...я, об...їзд, з...явитися, Заполяр...я, подвір...я.

6 Поставити, де потрібно, м'який знак або апостроф. Пояснити правопис та значення цих слів

а) авен...ю, онкол..., роял...ті, автопавіл...йон, Рив...єра, Х...юстон, Н...юфаундленд, б...юджет, інтер...єр, ін...єкція, Ф...єзоле, бар...єр, барел...єф, маржинал...ний, бл...юмінг, бутон...єрка, б...юро, б...юст, вал...юта, ф...ючерс, вол...єр, вуалл...ю, дез...інформація, дос...є, дубл...яж, круп...є, з...економити, кар...єра, ком...юніке, кон...юнктивіт, номінал..., номінал...ний, кур...єр, ад...ютант;

б) конферанс...є, кон...юнктура, капітал..., капітал...ний, шампін...йон, к...ювет, транс...європейський, л...юкс, міл...йонер, модел...єр, вексел..., н...юанс, б...юлетень, п...єдестал, прем...єра, прес-пап...є, рант...є, пан...європейський, інтерв...ю, ар...єргард, б...язь Лавуаз...є, Лур...є, Монтеск...є, П...ємонт, Руж...є.

7 Записати подані слова українською мовою, з'ясувавши вживання апострофа і м'якого знака у словах іншомовного походження

Порт'єра, ательє, Мюнхен, пластырь, пастель, ретушь, кар'єра, комп'ютер, серьезный, вестибюль, Монтеस्क'є, павильон, эскадрилья, панель, мышьяк, интервью, педаль, рояль, сальто, сальдо, сафьян, колье, субъект, инъекция, барьер, премьеря, валерьянка, объектив.

8 До поданих слів дібрати однокореневі слова або інші форми слова відповідно до послідовних чергувань голосних звуків, наприклад: збір – збору

а) дохід, ефективність, розвиток, закупка, торгівля, чинність, вартість, легітимність, виручка, присутність, залишок, рівень, діяльність, папір;

б) особа, корінь, виріб, випадок, шість, сім, вісім, зубець, дріт, довільність, потік, Київ, оцінка, конфліктність, потреба, Харків;

в) безперервність, полотно, волокно, нитка, візок, свічка, стрижень, заготована, сирець потужність, перехід, дріб, число.

9 До поданих слів дібрати однокореневі слова або інші форми слова відповідно до послідовних чергувань приголосних звуків г – ж – з, к – ч – ц, х – ш – с, наприклад: логіка – логіці – логічний

а) око, позика, спілка, увага, перемога, техніка, оцінка, естетика, рік, блок, порох, Інга, рух, смуга, логіка, крига, потік, кінетика;

б) готівка, лінійка, копійка, каталог, вага, луг, специфіка, ставка, статика, фабрика, виручка, етика, електрика, сполука, дух, порох.

10 Утворити прикметники з суфіксом -ськ-

а) Збараж, Красний Луч, Гамбург, Гаага, Чумаки, Запоріжжя, Магдебург, Дрогобич, Кагарлик, Гадяч, Кривичі, Грушвиця, Серники;

б) Париж, Бахмач, Норвегія, Туреччина, джобер, керівник, читач, викладач, товариш, Підлужжя, Прага, Острог, Волга, Прилуки;

в) Кривий Ріг, Бортники, Таганрог, Кобеляки, француз, збиральник, Волинь, Черкаси, користувач, Козелець, споживач, Іваничі, Дубняки;

г) Галич, Слобідка, Рига, Кременчук, ткач, Ладога, доповідач, партнер, Карпати, Голосіївка, Лютіж, Сварцевичі, Залужжя.

11 Дібрати спільнокореневі слова таким чином, щоб можна було прослідкувати спрощення у групах приголосних

а) захист, вість, помста, якість, мастити, проїзд, чистити, уста, тиждень, кількість, область випуск, контраст, агент, аспірант;

б) виїзд, пропуск, злість, честь, швидкість, користь, захист, серце, перехрестя вартість, місто, гігант, студент, баласт, турист.

12 Визначити, у яких словах відбувається подовження, а в яких подвоєння

а) наддніпрянський, мілкодонний, зауповування, рівняння, твердження, безземелля, надходження, віддрукований, переддипломний, віддати, роззосередити, синхронний, багатогранний, стаття, повернення, беззнаковий, спеціна, нейтронний;

б) наддністрянський, переддекретний, відділ, дослідження, коливання, електронний, протонний, наддалекий, половинний, денний, століття, гранню, істинний, узбіччя, чинний, припущення, беззвучний, беззаконня, гуашшю, співвідносний, піввідділу, культтовари, планування.

13 Поставити іменники в орудному відмінку

Орбіталь, модель, емаль, магістраль, вертикаль, мідь, ртуть, діагональ, сіль, туш, суміш, вісь, Керч, жерсть, кліть, суть, річ, грань, доповідь.

14 Переписати слова, вставляючи замість крапок, де потрібно, пропущені літери

а) годин...ик, від...іл, нерозчин...ий, закон...ість, перед...ень, від...ача, прочита...ний, дан...ий, несподіва...ний, обґрунтован...ий, об...итий, щоден...о, бездоган...ий, числен...ий, подан...ий, воз...еднання, цін...ість, одягне...ний;

б) інстальован...ий, котируван...я, інвестуван...я, інвестован...ий, отриман...я, відрахуван...я, рішен...я, підвищен...я, ухвален...ий, нарахован...я, нарахован...ий, формуван...я, залучен...ий, покрит...я, використан...я, призначен...ий;

в) суміш...ю, акумуляован...я, заборгован...ий, виплачен...ий, резервуван...я, виготовлен...я, законсервован...ий, отриман...ий, оцинковуван...я,

хромуван...я, зацікавлен...ий, зазначен...ий, оплачен...ий, первин...ий, забезпечен...ий без...аперечний.

15 Наведені слова записати українською мовою

а) аббревиатура, компресс, аппликация, ассамблея, грамматика, ассимиляция, бюллетень, профессия, килограмм, протонный, аккумулятор, асимметрия, иллюстрация, иллюминация, Алла, параллель, арккотангенс, тонна, пассив, регресс, синхронный, иммунитет, корректор, ролл, сеттер;

б) барокко, ванна, иррегулярный, стресс, аккорд, аккредитив, аккуратный, анналы, Инна, аннотация, Апеннины, аппетит, апелляция, атташе, ассистент, ассортимент, аттестация, баллон, босс, комментарий, конгресс, нейтронный, дискуссия, пресс-конференция, шасси, прогрессивный, пресса, кристалл, нетто, пассаты, бюллетень;

16 Записати слова українською мовою

а) антиинфляционный, дефляция, антидемпинговый, демобилизация, антиаритмический, антителио, антиоксидант, дисквалификация, антимикробный, дибензил, квазиорганизм, диспонент, реекспорт, антиактиватор, антивещество, дезинформация, антимонопольный, дешифрация, дизъюнкция;

б) дестабилизация, диметил, дисмнезия, антибиотик, антигормональный, квазистационарный, антидемократический, деморализация, дискретность, антинаучный, диоксан, дизъюнкция, диафрагма, антигуманный, децидуальный, антисоциальный, регенерация, дискриминация, диверсификация;

в) девальвация, деградация, дезиндустриализация, диацетоновый, антианемический, антисептик, соплимер, детоксикация, квазикристаллический, антиконституционный, дезинфекция, деструкция, диэлектрик, реконструкция, антидепрессант, квазинаучный, перепрограммирование.

17 Перекласти терміни українською мовою. Визначити загальні особливості їх перекладу

а) модифицированный, адгезионный, реакционный, латунированный, эмульгированный, композиционный, релаксационный, ориентационный, дублированный, индукционный, конструкционный, вулканизационный, традиционный, инфекционный, дисперсионный;

б) резиноармированный, идентифицированный, непластифицированный, оптимизированный, обрешиненный, неокисленный, полученный, синтезированный, стерилизованный, дозированный, реакционноспособный;

в) азотирование, анодирование, армирование, алитирование, борирование, воронение, гофрирование, гравирование, деталирование, иллюминирование, кадмирование, моделирование, оксидирование, эмалирование.

НАПИСАННЯ СКЛАДНИХ СЛІВ-ТЕРМІНІВ

Умовно складні слова можна поділити на дві групи: ті, що пишуться через дефіс, і ті, що пишуться разом. В українському правописі детально розглядаються всі випадки написання складних слів ([12, с. 29-44]; додатково також див. словники [9, 10, 11]), тому зосередимо увагу лише на найбільш поширених для наукового та ділового стилів випадках.

Слова, що пишуться через дефіс

1 Складні прикметники, утворені від двох і більше слів, що перебувають у сурядному зв'язку (коли умовно між частинами слова можна поставити сполучник і: *постачально-збутовий, товарно-транспортний, митно-тарифний, целюлозно-паперовий, експертно-перевірвальний, південно-західний, механіко-математичний*).

2 Складні прикметники, утворені з двох або більше основ, що означають відтінки кольорів чи смаків (*кисло-солодкий, гіркувато-солоний, лимонно-жовтий, синювато-блакитний, сніжно-білий, але білосніжний, бо білий, як сніг*). Виняток: *жовтогарячий, червоногарячий*.

3 Складні іменники, утворені з двох і більше самостійно вживаних іменників, коли наступні слова уточнюють перше (*офіс-менеджер, кредит-овердрафт, фірма-розробник, кабель-шлейф, інженер-електрик, флеш-пам'ять, країна-імпортер, рахунок-специфікація, препарат-аналог, нетто-баланс, бізнес-процес, бізнес-леді, але бізнесмен*, бо це слово було запозичене в такому вигляді, а не утворене відповідно до правил українського правопису).

4 Складні одиниці виміру (*кілолюмпен-година, кілоелектрон-вольт, кілограм-молекула, мегават-година, фот-секунда, тонно-кілометр, метр-кельвін, людино-день*).

5 Складні слова, першим компонентом яких є арабські, римські цифри, грецькі, кириличні, латинські літери чи аббревіатури (*DVD-диск, DIP-перемикач, ZIF-сокет, FP-формат, PR-кампанія, T-подібний, 34-контактний, 8-бітний, 3-валентний, 5-процентний, γ-промені*).

6 Слова, першою складовою частиною яких є іншомовні елементи *віце-, екс-, штаб-, міні-, міді-, максі-, прес-* (*екс-президент, штаб-квартира, прес-конференція, міні-АТС, міні-тест*, але *мінімаркет*, бо це слово було запозичене в такому вигляді, а не утворене відповідно до правил українського правопису).

При написанні складних слів з частками слід зважати на те, що в різних галузях науки використовуються іншомовні частки, що пишуться через дефіс, але у правописі не коментуються, наприклад, слова *де-юре*¹⁶, *де-факто*¹⁷.

¹⁶Юридично, по праву, формально.

¹⁷Фактично; те, що є насправді.

Так, у хімічній галузі через дефіс пишуться слова з часткою *спін-*, *цис-* (*спін-дозволений*, *цис-формула*, *цис-сполука*). Через дефіс пишуться терміни з галузі економіки *форс-мажор*¹⁸, *спін-оф*, *старт-ап*, а також слова з часткою *франко-*¹⁹ (*франко-автомобіль*, *франко-термінал*, *франко-комісія*).

Останнім часом набули поширення частки *веб-*, *топ-*, що також пишуться зі словами через дефіс (*веб-камера*, *веб-дизайн*, *веб-програміст*, *топ-менеджер*, *топ-тема*). У комп'ютерній термінології набуває поширення частки *хаб-*, *хост-* (*хаб-пристрій*, *хаб-розгалужувач*, *хост-центричний*).

Слова, що пишуться разом

1 Складні слова, утворені від підрядних словосполучень, тобто коли від одного слова до іншого можна поставити запитання (*експортоорієнтований*, *кредитоспроможний*, *внутрішньоєкономічний*, *капіталовкладення*, *цілодобовий*, *низькопробний*, *вузькоспеціалізований*, *легкозаймистий*, *струмозапобіжник*).

2 Складноскорочені слова незалежно від способу скорочення і похідні від них (*банкомат*, *нацбанк*, *нацбанківський*, *спецсервіс*, *міськком*, *Мінпром*, *держресурс*, *торгпред*).

3 Складні слова з частками *напів-*, *пів-*, *полу-*, *спів-* (*напівфабрикат*, *напівпродукт*, *напівзатверділий*, *полудень*, *співавтор*, *співвласник*, *співучасник*). Якщо частки *напів-*, *пів-*, *спів-* приєднуються до кореня, що розпочинається на я, ю, є, ї, то тоді між часткою і коренем ставиться апостроф: *напів'яскравий*, *пів'яблука*, *пів'ящика*. У власних назвах частка *пів-* пишеться через дефіс: *пів-Криму*, *пів-Новомосковська*, *пів-Америки* (у діловому та науковому стилях такі „одиниці виміру” недопустимі).

4 Слова з більшістю іншомовних часток, наприклад, з частками *анти-*, *бі-*, *екзо-*, *інфра-*, *ультра-*, *авіа-*, *авто-*, *аеро-*, *біо-*, *вело-*, *гідро-*, *екстра-*, *пери-*, *електро-*, *макро-*, *мега-*, *метео-*, *мікро-*, *мілі-*, *моно-*, *мото-*, *мульти-*, *нео-*, *радіо-*, *полі-*, *соціо-*, *стерео-*, *теле-*, *термо-*, *пан-*, *пост-*, *квазі-*, *псевдо-* *тощо* (*антиінфляційний*, *авіапасажир*, *термодеструкція*, *мегапроект*, *антисептик*, *макроекономіка*, *мікроклімат*, *контрагент*, *олігополія*, *біполярний*, *бірадикальний*, *біфункціональний*).

---

¹⁸Події, надзвичайні обставини, які не можна передбачити і яких не можна запобігти якими-небудь заходами, наприклад, стихійне лихо.

¹⁹**Франко**(від італ. „вільний”) – комерційний термін на позначення виду угоди, коли певна частина витрат на транспортування і вантаження товару відбувається за рахунок продавця), наприклад:

франко-вагон (*автомобіль*, *термінал*) – транспортування і повантаження товару до вагона (автомобіля, терміналу) відбувається за рахунок продавця;

франко-склад постачальника – транспортування продукції зі складу постачальника за рахунок покупця;

франко-станція відправлення – доставлення на станцію відправлення і повантаження продукції у вагон за рахунок продавця; подальші витрати перекладаються на покупця;

франко-станція призначення – доставлення продукції до станції призначення оплачує постачальник.

Практичні завдання

1. Записати складні слова за правилами правопису

а) платіжно/банківський, фірма/відправник, ПН/конверт, товарно/транспортний, капітало/вкладення, б/денка, право/свідомість, довго/терміновий, авіа/зйомка, стерео/програвач, кіно/мережа, пів/Азії, водо/знижувач, звуко/вловлювач, екс/директор, гіпсо/картонний, плодово/ягідний, низько/пробний, густо/малиновий, світло/зелений;

б) конкурентно/спроможний, бізнес/план, ціно/утворення, метало/приймач, тридцяти/річчя, політ/економія, напів/фабрикат, соло/вексель, пів/ящика, бак/сховище, менеджер/економіст, коло/подібний, викон/роб, швидко/хідний, дво/поверховий, ПН/код, мало/концентрований, боро/зелений, біло/рожевий, техно/опт/торг;

в) конкурентно/здатний, вантажо/обіг, мало/компетентний, регіон/реципієнт, п'яти/тонний, аеро/динаміка, пів/метра, нижньо/дніпровський, напів/овал, DVD/диск, мед/сервіс, Агро/банк, метало/обробний, сільсько/господарський, соціально/економічний, тепло/обмінний, експрес/метод, південно/західний, темно/зелений, фіолетово/червоний;

г) зовнішньо/економічний, ресурсо/відтворення, пів/хвилини, напів/провідник, віце/прем'єр, супер/карго, держ/майно, інженер/технолог, ноут/бук, де/факто, експертно/перевірювальний, взаємо/замінний, шеф/повар, хіміко/біологічний, DVD/програвач, лист/оферта, рожево/червоний, кисло/молочний;

д) внутрішньо/торгівельний, рес/контро, пів/яблука, звуко/непроникність, приймально/здавальний, держ/стандарт, товаро/розподіл, сто/шістдесят/річчя, напів/замкнутий, Приват/банк, 10/кратний, франко/термінал, ультра/короткий, рахунок/фактура, документо/обіг, видо/змінний, фізико/математичний, жовто/гарячий, сріблясто/сірий.

2. Перекласти слова, записуючи їх разом або через дефіс

Бис/малеинимид, цис/полибутадиеновый, цис/изопреновый, смола/стабилизатор, саже/каучуковый, адгезив/резина, адгезив/субстрат, протектор/брекер, кнопка/дозатор, кнопка/распылитель, С/эмаль, п/толуолосульфокислота, газ/сорбат, газ/метка, активатор/ускоритель, фриттинг/коррозия, газ/вытеснитель, термо/эласто/пласт.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Безпояско, О. Іншомовні префікси в українській мові / О. Безпояско // Українська мова та література в школі. – 1979. – № 7. – С. 28–32.

2. ДСТУ 1.5-93 Державна система стандартизації України. Загальні вимоги до побудови, викладу, оформлення та змісту стандартів. – К. : Держстандарт України, 1993.

3. ДСТУ 1.6-97 Державна система стандартизації України. Порядок державної реєстрації галузевих стандартів, стандартів науково-технічних та інженерних товариств і спілок. – К. : Держстандарт України, 1997.
4. Закон України Про стандартизацію // Відомості Верховної Ради України . – 2001. – №31.
5. Русанівський, В. Запозичені особові імена та прізвища / В. Русанівський // Складні питання сучасного українського правопису. – К.: Наук. думка, 1980. – С. 103–124.
6. Словник іншомовних слів / Л. Пустовіт, Г. Сюта, Т. Цимбалюк. – К. : Довіра, 2000. – 1017 с.
7. Словник-довідник сучасної української мови: Разом. Окремо. Через дефіс / Т. Співак, О. Якименко. – Х. : ФОП Співак В.Л., 2009. – 528 с.
8. Стилїстика української мови : підручник / Л. Мацько, О. Сидоренко, О. Мацько; за ред. Л. Мацько. – К. : Вища шк., 2003. – 462 с.
9. Сучасний орфографічний словник української мови / В. Дубічинський, Н. Косенко. – Х.: Школа, 2009. – 1024 с.
10. Український орфографічний словник / за ред. А. Свашенка. – Х. : Прапор, 1999. – 846 с.
11. Український орфографічний словник / О. Улищенко, Н. Хрущова; за ред. А.Свашенка. – Х. : Прапор, 1999. – 846 с.
- 12.Український правопис / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; Ін-т української мови. – К. : Наук. думка, 2010. – 240 с.
- 13.Українсько-російський словник наукової термінології: 100 000 / за заг. ред. Л. Симоненко. – К.: Ірпінь, 2004. – 416 с.
14. Універсальний словник української лексики. Синоніми, антоніми, омоніми / Л. Нечволод, В. Бездітко. – Х. : Торсінг плюс, 2009. – 768 с.
- 15.УСЕ Універсальний словник-енциклопедія. – К. : Ірина, 1999. – 1551 с.
- 16.Физический энциклопедический словарь / гл. ред. А.М. Прохоров. – М. : Сов. энциклопедия, 1983. – 928 с.
- 17.Химическая энциклопедия: в 5 т. / И.Л. Кнунянц. – М. : Сов. энциклопедия, 1988.